

Klassieke Olympiaden 2023-2024

Pensum Latijn

Finale

Inleiding

Het finalepensum bestaat uit zes brieven.

Brief VI.7 (regel 1-8) is net als VI.4 uit het pensum voor de 2e ronde gericht aan zijn vrouw Calpurnia die voor haar gezondheid in Campanië is, terwijl hij zelf in Rome is.

Brief VII.26 (regel 9-20) is meer filosofisch en gaat over de invloed van ziekte op het leven.

In brief IX.12 (regel 21-30) geeft Plinius advies over de opvoeding van pubers en in brief IX.39 (regel 31-47) vertelt hij dat hij opdracht heeft gegeven om een oude tempel op te knappen.

De brieven IX.29 en 30 (regel 48-63) uit de correspondentie met Trajanus, behandelen de vraag hoe Plinius moet omgaan met soldaten die tot slaaf gemaakt blijken te zijn.

N.B. De inleiding over leven en werken van Plinius die bij het pensum voor de 2e ronde is gegeven, wordt ook bij de finale bekend verondersteld.

Tekst

1 C. PLINIUS CALPURNIAE SUAE S.

Scribis te absentia mea non mediocriter affici unumque habere solacium,
quod pro me libellos meos teneas, saepe etiam in vestigio meo colloces.

Gratum est quod nos requiris, gratum quod his fomentis acquiescis; invicem
5 ego epistulas tuas lectito atque identidem in manus quasi novas sumo. Sed eo
magis ad desiderium tui accendor: nam cuius litterae tantum habent
suavitatis, huius sermonibus quantum dulcedinis inest! Tu tamen quam
frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet ut torqueat. Vale.

9 C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

10 Nuper me cuiusdam amici languor admonuit optimos esse nos, dum infirmi
sumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido sollicitat? Non amoribus
servit, non appetit honores, opes negligit et quantulumcumque, ut relicturus,
satis habet. Tunc deos, tunc hominem esse se meminit, invidet nemini,
neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut
15 attendit aut alitur: balinea imaginatur et fontes. Haec summa curarum,
summa votorum mollemque in posterum et pinguem, si contingat evadere,
hoc est innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo, quod plurimis
verbis, plurimis etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter
tibi mihi que praecipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros
20 profitemur infirmi. Vale.

21 C. PLINIUS IUNIORI SUO S.

Castigabat quidam filium suum quod paulo sumptuosius equos et canes

emeret. Huic ego iuvene digresso: 'Heus tu, numquamne fecisti, quod a patre corripī posset? "Fecisti" dico? Non interdum facis quod filius tuus, si repente
25 pater ille tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius indulget?' Haec tibi, admonitus immodicae severitatis exemplo, pro amore mutuo scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita et illum puerum esse et te fuisse, atque ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris et
30 hominem esse te et hominis patrem. Vale.

31 C. PLINIUS MUSTIO SUO S.

Haruspicum monitu reficienda est mihi aedes Cereris in praediis in melius et in maius, vetus sane et angusta, cum sit alioqui stato die frequentissima. Nam Idibus Septembribus magnus e regione tota coit populus, multae res aguntur,
35 multa vota suscipiuntur, multa redduntur; sed nullum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munifice simul religioseque facturus, si aedem quam pulcherrimam exstruero, addidero porticus aedi, illam ad usum deae, has ad hominum. Velim ergo emas quattuor marmoreas columnas, cuius tibi videbitur generis, emas marmora quibus solum, quibus parietes
40 excolantur. Erit etiam faciendum ipsius deae signum, quia antiquum illud e ligno quibusdam sui partibus vetustate truncatum est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit, quod videatur istinc esse repetendum, nisi tamen ut formam secundum rationem loci scribas. Neque enim possunt circumdari templa: nam solum templi hinc flumine et abruptissimis ripis, hinc via
45 cingitur. Est ultra viam latissimum pratum, in quo satis apte contra templum

ipsum porticus explicabuntur; nisi quid tu melius invenies, qui soles locorum
difficultates arte superare. Vale.

48 C. PLINIUS TRAIANO IMPERATORI

Sempronius Caelianus, egregius iuvenis, repertos inter tirones duos servos
50 misit ad me; quorum ego supplicium distuli, ut te conditorem disciplinae
militaris firmatoremque consulerem de modo poenae. Ipse enim dubito ob
hoc maxime, quod, ut iam dixerant sacramento, ita nondum distributi in
numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, domine, scribas, praesertim
cum pertineat ad exemplum.

55 TRAIANUS PLINIO

Secundum mandata mea fecit Sempronius Caelianus mittendo ad te eos, de
quibus cognosci oportebit, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert
autem, voluntarii se obtulerint an lecti sint vel etiam vicarii dati. Lecti <si>
sunt, inquisitio peccavit; si vicarii dati, penes eos culpa est qui dederunt; si
60 ipsi, cum haberent condicionis suae conscientiam, venerunt,
animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum
per numeros distributi sunt. Ille enim dies, quo primum probati sunt,
veritatem ab iis originis suae exegit.

Plinius, *Epistulae* VI.7, VII.26, IX.12, IX.39, X.29, X.30

Aantekeningen

Algemene opmerkingen bij de aantekeningen:

- in de aantekeningen worden werkwoorden steeds aangegeven in de eerste persoon enkelvoud van het praesens; alleen bij werkwoorden waarvan de stam eindigt op een -a (type: voco, vocare) en werkwoorden van de zogenoemde gemengde groep (type: capio, capere) wordt ook de infinitivus praesens gegeven;
- *cursief* gedrukte aantekeningen zijn geen vertaling, maar een toelichting op de aangehaalde woorden.

1	Calpurnia s. salutem dico + <i>dat.</i>	<i>echgenote van Plinius</i> = salutem dicit hartelijk groeten
2	mediocris afficio, afficere solacium	weinig treffen, raken troost
3	quod pro + <i>abl.</i> libellus vestigium	(namelijk) dat in plaats van brief plaats (in bed)
4	gratum est nos requiro, ere fomentum acquiesco invicem	<i>vul aan:</i> mihi – het doet me plezier <i>zie commentaar</i> missen kalmeringsmiddel tot rust komen van mijn kant
5	lectito, lectitare identidem sumo	vaak lezen steeds opnieuw pakken
5-6	eo magis	des te meer
6	tui accendo cuius <i>t/m</i> suavitatis	<i>gen. objectivus bij tu</i> aanvuren <i>betr. bijzin; het antecedent staat er</i> <i>achter:</i> huius
7	tantum suavitatis suavitas, suavitatis huius quantum...! dulcedinis dulcedo, dulcedinis quam + <i>superlativus</i>	al zoveel <i>gen. partitivus bij tantum</i> charme van haar (<i>namelijk Calpurnia</i>) hoeveel...! (<i>uitroep</i>) <i>gen. partitivus bij quantum</i> zoetheid
8	quam + <i>superlativus</i> licet + <i>con.</i> ita ... ut delecto, delectare torqueo vale	zo ... mogelijk hoewel niet alleen ... maar ook plezier doen kwellen <i>afscheidsgroet:</i> Het ga je goed, het beste!

9	Maximus	Maximus (<i>een bekende van Plinius; zie commentaar</i>)
10	nuper languor, languoris admoneo infirmus	onlangs zwakke gezondheid eraan herinneren, erop attenderen ziek
11	avaritia libido, libidinis sollicito, sollicitare amor, amoris	hebzucht wellust prikkelen verlangen
12	servit	<i>onderwerp hiervan en van de volgende persoonsvormen in deze zin is infirmus</i> slaaf zijn van streven naar hoge baantjes rijkdom hoe weinig ook maar <i>vul aan: habet</i> in het besef dat hij dit zal achterlaten als voldoende beschouwen <i>lijdend voorwerp bij meminit</i> <i>ook lijdend voorwerp bij meminit</i> zich herinneren
	servio + <i>dat.</i> appeto honores <i>mv.</i> opes <i>mv.</i> quantulumcumque ut relicturus satis habeo	
13	deos hominem esse se memini <i>perf.</i> invideo + <i>dat.</i>	jaloers zijn op minachten zelfs niet
14	despicio, despiciere ne ... quidem sermonibus malignis	<i>dat. bij attendit (r. 15); dan verspringt de constructie en doet het dienst als abl. bij alitur (r. 15)</i> kwaadaardig aandacht schenken aan voeden thermen, badhuis zich inbeelden bron, stromend water het belangrijkste punt; <i>vul aan: est</i> wens <i>congrueert met vitam (r. 17)</i> rustig, kalm voor later ongestoord <i>vul aan: ei; het valt hem ten deel</i> overleven
15	malignus attendo + <i>dat.</i> alo balinea <i>onz. mv.</i> imaginor, imaginari fons, fontis summa	
16	votum mollem <i>t/m</i> pinguem mollis in posterum pinguis contingit + <i>dat.</i> evado	
17	hoc est innoxius destino, destinare + <i>acc.</i> quod	dat wil zeggen onschuldig zijn zinnen zetten op <i>betrekkelijk vnw. met ingesloten</i> <i>antecedent: dat wat</i>
18	volumen, inis <i>onz.</i>	boek(rol)

19	conor, conari praecipio, praecipere tales talis ... qualis sani persevero, perseverare futuros profiteor	proberen aanbevelen, opdragen <i>predicatieve bepaling bij esse</i> – leven zo ... als <i>predicatief</i> : in gezonde toestand volhouden <i>vul aan</i> : esse beloven
20	infirmi	<i>predicatief</i> : als we ziek zijn
21	lunior, lunioris	lunior (<i>vriend van Plinius; zie commentaar</i>)
22	castigo, castigare sumptiosius emo + acc.	een standje geven te veel geld uitgeven aan
23	ego digredior, <i>perf.</i> digressus est heus tu fecisti	<i>vul aan</i> : dixi weggaan hé jij <i>vul als lijdend voorwerp aan</i> : aliquid
24	corripio, corripere fecisti interdum quod	afkeuren <i>nadrukkelijke herhaling van het perf.</i> soms <i>betrekkelijk vnw. met ingesloten antecedent</i>
25	pater ille tu filius par, paris gravitas, gravitatis reprehendo	<i>lees</i> : ille pater sit, tu filius sis gelijk strengheid afkeuren
26	error, erroris hic ... alius illo, hoc indulgeo + <i>dat.</i>	fout de een ... de ander <i>vul bij beide aan</i> : errore
27	admoneo immodicus severitas, severitatis pro + <i>abl.</i> mutuus scripsi	toegeeflijk zijn voor aansporen, ingeven buitensporig strengheid op grond van wederzijds <i>zie commentaar</i>
28	quando = aliquando acerbus tracto, tractare	eens, ooit hardvochtig behandelen
29	fuisse hoc utere + <i>abl.</i> memini <i>perf.</i>	<i>vul aan</i> : puerum dit feit, deze omstandigheid; hoc <i>is hier abl.</i> <i>gebiedende wijs van utor, uti</i> <i>zie regel 13</i>
31	Mustius	Mustius (<i>een bekende van Plinius; zie commentaar</i>)
32	haruspex, haruspicis monitus, monitus	ziener advies

	reficio, reficere	renoveren
	aedes, aedis <i>vrouw.</i>	tempel
	praedium	landgoed
33	in melius <i>comp. bij bonus</i>	tot iets mooiers
	sane <i>bijwoord</i>	uitermate
	angustus	klein
	alioqui <i>bijwoord</i>	overigens
	status	vastgesteld, bepaald
	frequens, frequentis	drukbezocht
34	Idibus Septembribus	op 13 september (<i>zie commentaar</i>)
	coeo, coire	samenkomen
35	votum	geloofte
	suspicio, suspicere	doen, afleggen
	reddo	vervullen
	in proximo	in de directe omgeving
	suffugium + <i>gen.</i>	schuilplaats tegen; <i>vul aan: est</i>
36	imber, imbris	regen
	videor + <i>n.c.i.</i>	men ziet dat ik, ik lijk
	munificus	vrijgevig, weldadig
	facturus	<i>vul aan: esse</i>
37	aedes, aedis	<i>zie regel 32</i>
	quam + <i>superlativus</i>	<i>zie regel 7</i>
	addidero	<i>lees: et addidero</i>
	porticus, porticus	zuilengalerij
38	ad hominum	<i>vul aan: usum</i>
	velim + <i>con.</i>	ik zou willen dat
	columna	zuil
38-39	cuius ... generis	van een soort dat
39	videtur tibi	(het) schijnt jou goed
	marmor, marmoris <i>onz.</i>	marmeren plaat
	solum	bodem, vloer
	paries, parietis	wand
40	excolo	versieren, verfraaien
	signum	beeld
	antiquum illud	<i>vul aan: signum</i>
41	sui	<i>gen. partitivus bij se</i>
	vetustas, vetustatis	ouderdom
	trunco, truncare	verminken
	quantum ad	met betrekking tot
	porticus, porticus	<i>zie regel 6</i>
42	occurro	opkomen (van een gedachte)
	istinc	<i>bedoeld is Rome, waar de adressaat</i>
		<i>Mustius op dat moment is</i>
	repeto	vragen
43	forma	ontwerp
	secundum + <i>acc.</i>	overeenkomstig
	ratio, rationis	de aard
	circumdo, circumdare	omringen, omgeven (<i>namelijk door</i>
		<i>zuilengalerijen</i>)
44	templa, templorum	tempelgebied

	solum hinc ... hinc	grond aan de ene kant ... aan de andere kant
45	abruptus cingo ultra + <i>acc.</i> latus pratum	steil omgeven aan de andere zijde uitgestrekt weide
46	apte <i>bijwoord</i> porticus, porticus explico, explicare quid soleo	geschikt <i>zie regel 37</i> maken, oprichten = aliquid gewoon zijn
47	ars, artis	professionaliteit, vakbekwaamheid
48	Traiano	<i>zie commentaar</i>
49	reperio, <i>PPP</i> repertus	ontdekken, vinden
50	tiro, tironis quorum supplicium differo, differre, <i>perf.</i> distuli conditorem	recruut; <i>zie commentaar</i> <i>relatieve aansluiting</i> straf uitstellen <i>predicatief bij te; vertaal: als</i> grondlegger
51	firmator, -oris	bevestiger, versterker; <i>ook predicatief bij te (r. 50)</i>
52	consulo ut ... ita sacramento dico distribuo	raadplegen weliswaar ... maar de eed van trouw zweren indelen
53	numerus quid	afdeling (<i>van soldaten</i>) <i>hier: welke gedragslijn</i>
54	rogo, rogare + <i>con.</i> pertineo ad + <i>acc.</i>	vragen dat, vragen om te dienen tot (<i>vul in je vertaling aan als</i> <i>onderwerp 'deze zaak'</i>)
57	cognosco de + <i>abl.</i> an capitale supplicium mereo refert	onderzoek doen over/naar of (<i>leidt afhankelijke vraag in</i>) doodstraf verdienen het is van belang; <i>gevolgd door een</i> <i>tweeledige afhankelijke vraagzin in</i> <i>regel 58</i>
58	voluntarii voluntarii offero, offerre, <i>perf.</i> obtuli lego, <i>PPP</i> lectus vicarii Lecti <si>	<i>vul hiervóór aan: utrum</i> <i>predicatief; vertaal: als</i> vrijwilligers aanbieden recruteren <i>predicatief; vertaal: als</i> plaatsvervangers <i>lees: Si lecti (voor de scherpe haken</i> <i>zie commentaar)</i>

59	inquisitio, inquisitionis pecco, peccare vicarii dati penes + <i>acc.</i> dederunt	recruteringsbureau een fout maken <i>zie regel 58</i> <i>vul aan:</i> sunt bij <i>vul aan:</i> eos
60	ipse cum + <i>con.</i> condicio, condicionis conscientiam habeo	<i>hier:</i> uit eigen beweging, uit zichzelf hoewel positie zich bewust zijn van
61	animadverto in + <i>acc.</i> interest	optreden tegen het doet er toe
62	numerus distributi probo, probare	<i>zie regel 53</i> <i>zie regel 52</i> goedkeuren
63	veritas, veritatis + <i>gen.</i> exigo, <i>perf.</i> exegi ab + <i>abl.</i>	de waarheid over eisen van

Commentaar

regel 4 nos

Plinius bedoelt hier alleen zichzelf mee; dit stilistisch middel wordt koninklijk meervoud genoemd, maar ook wel bescheidenheidsmeervoud.

regel 9 Maximo

Waarschijnlijk Valerius Maximus, over wie verder niets belangrijks bekend is. Ook van de zieke vriend is niet zeker wie het is.

regel 21 Iuniori

C. Terentius Iunior was een goede vriend van Plinius, die zich na een functie in Gallia Narbonensis op zijn landgoed terugtrok.

regel 27 scripsi

Plinius gebruikt hier het zogenaamde *epistolair perfectum*: de briefschrijver leeft zich als het ware in in de lezer van de brief. Op het moment dat de lezer dit leest, heeft de schrijver het al enige tijd terug geschreven. Wij gebruiken dan de tegenwoordige tijd. In de bijzin is **tractares** een *epistolair imperfectum*, dat wij ook met een tegenwoordige tijd vertalen.

regel 31 Mustio

Het is onbekend wie deze Mustius precies is. Kennelijk is hij een architect, die op dat moment in Rome was, terwijl Plinius op een van zijn landgoederen verbleef (het is evenmin bekend welk landgoed).

regel 37 Idibus

Bij de Romeinen waren er drie vaststaande data in de maand: de *Kalendae*, de eerste dag, de *Nonae*, negen dagen voor de *Idus* en de *Idus*: die vielen in maart, mei, juli en oktober op de 15e, in de andere maanden op de 13e. Alle andere dagen werden aangeduid door aan te geven de hoeveelste dag vóór die vaste dagen bedoeld werd.

regel 48 Traiano

Rond 110 werd Plinius als gouverneur door keizer Trajanus (98-117) naar Pontus en Bithynië in het huidige Turkije gezonden. Van daar vroeg hij geregeld de keizer om advies of goedkeuring voor zijn daden.

regel 49 tirones

Slaven waren uitgesloten van elke vorm van militaire dienst; overtreders kregen de doodstraf. Een valse verklaring hierover hield een poging in om op illegale wijze het Romeinse burgerrecht te verkrijgen.

regel 58 <si>

De scherpe haken geven aan dat het woord niet in de handschriften staat, maar volgens geleerden hier wel gelezen moet worden.